

УДК 658.167

Сітак І.Л.

старший викладач кафедри міжнародного бізнесу та фінансів
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Мурашко І.М.

старший викладач кафедри міжнародного бізнесу та фінансів
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Sitak Irina

Senior lecturer,
National technical university "Kharkov polytechnic institute"

Myrashko Irina

Senior lecturer,
National technical university "Kharkov polytechnic institute"

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

DIAGNOSTICS OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE ON THE BASIS OF CASH FLOWS

Стаття присвячена дослідженню методичних основ оцінювання фінансової стійкості. Розкрито окремі проблеми оцінювання фінансового стану та управління фінансовою стійкістю підприємств. Досліджено теоретичні питання значення та видів грошових потоків підприємств. Обґрунтовано, що поділ грошових потоків за видами операцій суб'єктів господарювання на грошові потоки від операційних, інвестиційних та фінансових операцій повинен залежати від обсягу операцій, а також потреб у цій інформації користувачів. Визначено заходи щодо збільшення позитивного грошового потоку. Розглянуто підходи до прогнозування руху грошових коштів задля ефективного управління грошовими потоками суб'єкта господарювання. Запропоновані в роботі пропозиції щодо оцінювання грошових потоків дадуть змогу підвищити рівень корисності та достовірності аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень на підприємстві.

Ключові слова: фінансова стійкість, грошові потоки, рух грошових коштів, операційна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність, управління підприємством.

Статья посвящена исследованию методических основ оценивания финансовой устойчивости. Раскрыты отдельные проблемы оценивания финансового состояния и управления финансовой устойчивостью предприятий. Исследованы теоретические вопросы значения и видов денежных потоков предприятий. Обосновано, что разделение денежных потоков по видам операций субъектов хозяйствования на денежные потоки от операционных, инвестиционных и финансовых операций должно зависеть от объема операций, а также потребностей в этой информации пользователей. Определены меры по увеличению положительного денежного потока. Рассмотрены подходы к прогнозированию движения денежных средств с целью эффективного управления денежными потоками субъекта хозяйствования. Предложенные в работе предложения по оцениванию денежных потоков позволят повысить уровень полезности и достоверности аналитической информации для принятия управленческих решений на предприятии.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, денежные потоки, движение денежных средств, операционная деятельность, финансовая деятельность, инвестиционная деятельность, управление предприятием.

The article is devoted to the study of methodological foundations of financial stability estimation. Some problems in assessing financial status and managing financial sustainability of enterprises are disclosed. The theoretical questions of the value and types of cash flows of enterprises are investigated. It is substantiated that the division of cash flows by type of operations of economic entities into cash flows from operating, investment and financial operations should depend on the volume of these operations, as well as on the needs of this information of users. On the basis of the financial statements and the cash flow statement, for the study of cash flows, steps can be used that should include a method for analyzing cash flows. The state of the flow of cash flows allows us to judge the quality of management of an enterprise. In general, cash flows from operating, investment and financial activities can move in different directions, which depend on the performance of the enterprise. Quantitative financial situation at the enterprise, taking into account possible three situations, that is, cash flows from operational, investment and financial activity is proposed to be determined using the formula for estimating the financial stability ratio, which characterizes a positive or negative change in this movement. This indicator indirectly reflects the factors of financial and non-financial nature of the enterprise. Information on cash flows is important because it allows you to predict the future amount of funds that the vendors of the company's equity will have, as well as enable timely management decisions based on current reporting information. Management actions in achieving a high stability zone are aimed at the further conduct of permanent monitoring. Measures to increase the positive cash flow are determined. Approaches to forecasting of cash flow for the purpose of effective management of cash flows of the enterprise are considered. The proposed proposals for the evaluation of cash flows will increase the usefulness and reliability of analytical information for making management decisions at the enterprise.

Keywords: financial stability, cash flows, cash flow, operations activities, financial activities, investment activities, management.

Постановка проблеми. Здатність суб'єктів господарювання адаптуватись до реального соціально-економічного середовища в системі стратегічного управління стала однією з необхідних умов стабільного розвитку на фоні постійних кризових явищ. Від системи управління й організації грошових потоків повністю залежить ефективність роботи підприємства. Стійкість підприємства, його здатність до майбутнього розвитку та досягнення фінансового успіху в довгостроковій перспективі залежать від якості управління грошовими потоками. Завдяки аналізу грошових потоків підприємства можна з'ясувати, чи має можливість підприємство організувати управління грошовими потоками так, щоб у розпорядженні підприємства в будь-який момент була достатня кількість грошових коштів. У зв'язку з цим дослідження питань діагностики фінансової стійкості на основі руху грошових потоків є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань поліпшення фінансового забезпечення, зокрема створення умов для фінансово стійкої діяльності господарюючих суб'єктів, присвячено науковій праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених, таких як Е. Альтман, М.С. Абрютіна, І.О. Бланк, В.Х. Бівер, О.І. Барановський, М.Д. Білик, О.Г. Біла, О.М. Волкова, Т.В. Головка, А. Гропелі, Є.В. Калюга, Т. Карлін, Г.Г. Кірейцев, Г.А. Крамаренко,

А.П. Ковальов, А.І. Ковальов, В.В. Ковальов, Т.М. Ковальчук, О.В. Павловська, Н.О. Русак, Г.В. Савицька, В.К. Савчук, Р.С. Сайфулін, О.М. Стоянова, О.О. Терещенко. Питання методики та організації аналізу руху грошових коштів знайшли відображення в дослідженнях багатьох науковців, таких як І.О. Бланк, Г.В. Савицька, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко, О.В. Яріш. Значний внесок у розвиток методичної бази аналізу грошових потоків зробили М.Д. Білик, М.Я. Дем'яненко, Г.Ф. Мазур, І.Ю. Гришова, Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник, О.М. Тридід, О.Є. Єрмошкіна та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам управління фінансовою стійкістю підприємств, не знайшли належного відображення та вимагають подальшого дослідження питання, пов'язані з аналізом руху грошових коштів підприємства та управлінням ним як способом забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в дослідженні грошових потоків та удосконаленні методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості на основі руху грошових коштів задля забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умовою життєздатності підприємства та осно-

вою його розвитку в конкурентному ринку є стабільність (стійкість). Саме фінансова стійкість підприємства є передумовою його економічного розвитку. У зв'язку із загостренням фінансових проблем на багатьох підприємствах країни значна увага повинна приділятися моніторингу фінансової стійкості, який передбачає забезпечення механізму постійного спостереження за рівнем фінансової стійкості в умовах нестабільного функціонування сучасного підприємства.

У процесі здійснення господарської діяльності фірма одержує ресурси від акціонерів, повертає ресурси акціонерам, бере позички в кредиторів та виплачує суми, отримані як позички. Інформація про рух грошових коштів, пов'язаних з фінансовою діяльністю, важлива тому, що вона дає змогу прогнозувати майбутній обсяг коштів, на який матимуть права поставальники капіталу підприємства. Прикладами руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності можуть бути надходження від емісії простих та привілейованих акцій; надходження від випуску облігацій; виплати, пов'язані з викупом власних акцій; виплати дивідендів; виплати, пов'язані з погашенням випущених облігацій; виплати орендарем як зменшення заборгованості по фінансовому лізингу.

На основі фінансової звітності та звіту про рух грошових коштів для дослідження грошових потоків можуть бути використані етапи, які повинна включати методика аналізу грошових коштів.

1) Горизонтальний аналіз грошових потоків, який полягає у визначенні динаміки обсягу чистого грошового потоку підприємства в розрізі окремих джерел. Метою є визначення загальних обсягів грошових потоків, основних тенденцій та пропорцій їх розвитку.

2) Вертикальний аналіз грошових потоків, який полягає у визначенні структури надходжень та видатків грошових коштів за видами діяльності та чистого руху коштів. Метою проведення аналізу є визначення значимості надходжень, видатків та чистого руху коштів за видами діяльності у грошовому забезпеченні функціонування підприємства.

3) Аналіз рівномірності розподілу грошових потоків протягом року. Метою проведення аналізу є ідентифікація й оцінювання грошових потоків за ступенем регулярності здійснення, наявності та причин затримок у надходженні грошових коштів та відкладенні запланованих видатків.

4) Аналіз збалансованості грошових потоків. Метою проведення аналізу є оцінювання сту-

пеня динамічної платоспроможності підприємства, його фінансової рівноваги та можливості забезпечення стійкого економічного зростання.

5) Коефіцієнтний аналіз рівня ефективності використання грошових потоків підприємства. Метою є вивчення динаміки різних коефіцієнтів, що дає змогу встановити позитивні та негативні тенденції, які відбивають якість управління грошовими потоками організації, а також розробити необхідні заходи для внесення відповідних корективів щодо оптимізації управлінських рішень у процесі здійснення господарської діяльності.

Стан руху грошових потоків дає змогу судити про якість управління підприємством. Загалом грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності можуть рухатися в різних напрямках, від чого залежить результативність діяльності підприємства.

Перша ситуація. Фахівці оцінюють якість управління підприємством як гарне тоді, коли за результатами звітного періоду чистий рух грошових коштів у результаті операційної діяльності має позитивне значення, а в результаті інвестиційної та фінансової діяльності – негативне. Це означає, що в результаті операційної діяльності підприємство одержує достатньо коштів, щоби мати можливість спрямовувати їх на інвестування та погашення отриманих кредитів. Іншими словами, операційна діяльність фінансує інвестиційну та фінансову. При цьому враховується та обставина, що підприємству для здійснення інвестицій достатньо тільки власних засобів. У підсумку позитивне значення чистого руху коштів з урахуванням їх перерозподілу між цими трьома потоками протягом року свідчить про те, що керівництво підприємства цілком справляється зі своїми функціями.

Друга ситуація. Якщо рух грошових коштів від операційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної – негативне, якість управління підприємством оцінюється як нормальна. Сутність такої структури та грошових потоків зводиться до того, що підприємство спрямовує кошти від операційної діяльності, отримані кредити та додаткові вкладення власників на придбання необоротних активів (відновлення основних засобів, вкладення капіталу в нематеріальні активи, здійснення довгострокових інвестицій). В цьому разі інвестиційна діяльність підприємства фінансується за рахунок операційної та фінансової діяльності. У цій ситуації бажано мати позитивне значення за статтею «Чистий рух коштів за звітний період».

Слід зазначити, що фінансування інвестиційної діяльності за рахунок фінансової діяльності не завжди є негативним результатом. Негативне значення за статтею «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» й позитивне за статтею «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» можуть також свідчити про те, що підприємство одержало кредит під невеликий відсоток для його інвестування на більш вигідних умовах. Отже, ця ситуація, як і перша, може бути прийнятна якоюсь мірою позитивному оцінюванню якості управління підприємством.

Третя ситуація. Вона є найбільш несприятливою для підприємства. Рух коштів від інвестиційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а від операційної – негативне, тобто операційна діяльність фінансується за рахунок інвестиційної та фінансової діяльності. У цьому разі стан підприємства характеризується як кризовий. Отже, якість управління може бути оцінена як незадовільна або критична. Тут йдеться про функціонуючі підприємства, а не про знову створені, а також ті, що перебувають на початковій стадії розвитку, для яких є можливим та прийнятним такий рух грошових коштів підприємств.

Кількісно фінансову ситуацію на підприємстві з обліком можливих трьох ситуацій, тобто руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, запропоновано визначати за допомогою формули оцінювання коефіцієнта фінансової стійкості, що характеризує позитивну або негативну зміну в цьому русі.

Розгорнута формула K_{cf} має такий вигляд:

$$K_{cf} = \frac{(CF_{op1} + CF_{inv1} + CF_{fin1}) + (CF_{op0} + CF_{inv0} + CF_{fin0})}{|CF_{op1}| + |CF_{inv1}| + |CF_{fin1}| + |CF_{op0}| + |CF_{inv0}| + |CF_{fin0}|}, \quad (1)$$

де K_{cf} – коефіцієнт, що характеризує стійкість підприємства на основі аналізу руху грошових коштів; CF_{op1} та CF_{op0} – величина грошового потоку від операційної діяльності поточного та попереднього періодів відповідно; CF_{inv1} та CF_{inv0} – величина грошового потоку від інвестиційної діяльності поточного та попереднього періодів відповідно; CF_{fin1} та CF_{fin0} – величина грошового потоку від фінансової діяльності поточного та попереднього періодів відповідно.

В цьому показнику опосередковано віддзеркалюються фактори фінансового та нефінансового характеру на підприємстві. Інформація про рух грошових коштів важлива тому, що вона дає змогу прогнозувати майбутній обсяг коштів, на який матимуть права постачальники капіталу підприємства, а також дає можливість своєчасно приймати управлінські рішення на підставі поточної звітної інформації.

Запропонований коефіцієнт стійкості підприємства має діапазон значень від -1 до 1. Динаміка цього показника до збільшення свідчить про покращений рівень стійкості. Для трактування результатів проведених розрахунків виділено чотири зони стійкості з їх кількісними значеннями (табл. 1).

Управлінські дії під час досягнення високої зони стійкості спрямовані на подальше проведення перманентного моніторингу. Для нормальної та передкризової зон стійкості управлінські дії повинні бути спрямовані на проведення експрес-діагностики господарської діяльності підприємства задля виявлення причин зменшення обсягів збуту та напрямів неефективного використання фінансових ресурсів. Для кризової зони стійкості управлінські дії повинні бути спрямовані на проведення фундаментальної

Таблиця 1

Ідентифікація отриманих значень коефіцієнта фінансової стійкості

Значення	Зони стійкості	Характеристика
0,5–1,0	Висока	Заплановані результати діяльності та розвитку підприємства реалізуються повністю, наявні значні можливості для зростання рівня стійкості, наявні несуттєві загрози з боку факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.
0–0,5	Нормальна	Показники оцінювання функціональних видів стійкості перебувають в межах оптимальних значень, наявні резерви їх зростання, підприємство досягає результатів у межах запланованих параметрів.
0–(-0,5)	Передкризова	Спостерігається порушення оптимальних значень функціональних видів стійкості, що негативним чином впливає на параметри діяльності та розвитку підприємства; через дію сукупності чинників неможливо в короткі строки використати наявні резерви або навіть спостерігається їх відсутність в достатньому для покращення ситуації обсязі; великою є ймовірність банкрутства.
(-0,5)–(-1,0)	Кризова	Порушені всі (чи майже всі) параметри стійкості, наявна системна криза на підприємстві, яке втрачає можливості збереження своєї структурності, економічної та організаційної цілісності.

Таблиця 2

Значення коефіцієнта стійкості підприємств машинобудування України

Підприємство	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Зона стійкості
ВАТ «Турбоатом»	1,00	1,00	1,00	1,00	-0,56	0,68	-0,06	-1,00	Кризова
ВАТ «Завод ім. Фрунзе»	-1,00	0,92	1,00	0,13	0,84	1,00	1,00	0,19	Нормальна
ПАТ «Точприлад»	-1,00	0,96	0,93	0,43	-0,04	-1,00	-0,26	1,00	Висока
ПАТ «Харківський електротехнічний завод «УКРЕЛЕКТРОМАШ»»	-1,00	-1,00	-0,99	1,00	-0,19	0,93	0,54	-1,00	Кризова
ПАТ «Старокраматорський машинобудівний завод»	1,00	1,00	0,60	-1,00	-0,86	1,00	0,27	-1,00	Кризова
ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	1,00	0,56	0,05	1,00	-0,56	0,01	1,00	1,00	Висока

(комплексної) діагностики господарської діяльності підприємства задля попередження банкрутства підприємства.

Співвіднесення рівнів стійкості та відповідних зон дає змогу оцінити поточний стан та перспективи підприємства на шляху її забезпечення. Якість управління підприємством буде перебувати на прийнятному рівні лише тоді, коли матиме позитивне значення рух грошових коштів у результаті операційної діяльності з урахуванням фінансування інвестиційної та фінансової діяльності; коли фінансується операційна діяльність за рахунок інвестиційної та фінансової діяльності, що свідчить про скорочення основного виду діяльності та невідповідність управлінських рішень економічним реаліям. Цими питаннями на підприємстві має займатися фінансовий відділ у взаємодії з департаментом стратегічного розвитку або контролінгу.

Апробація коефіцієнта стійкості проведена для окремих підприємств машинобудування. Результати розрахунку представлені в табл. 2.

Аналіз даних табл. 2 дав змогу зробити такі висновки: високий рівень стійкості за грошовими потоками мають ПАТ «Точприлад», ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»; нормальний рівень – ВАТ «Завод ім. Фрунзе»; кризовий рівень – ВАТ «Турбоатом», ПАТ «Харківський електротехнічний завод «УКРЕЛЕКТРОМАШ»», ПАТ «Старокраматорський машинобудівний завод».

Висновки. Фінансову стійкість суб'єктів господарювання слід розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану та фінансових результатів підприємства, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати розвиток діяльності за збереження кредито- та платоспроможності. Умовою життєздатності підприємства та основою його розвитку в конкурентному ринку є стійкість. Саме

фінансова стійкість підприємства є передумовою його економічного розвитку. В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне та гнучке управління внутрішніми факторами його діяльності, тобто головною роллю у системі антикризового управління має відігравати широке застосування внутрішніх механізмів фінансової стабілізації. Задля подолання фінансової нестійкості підприємств та зміцнення конкурентоспроможності доцільно використати комплексний підхід до вдосконалення управління фінансами на основі руху грошових потоків, основною спрямованістю якого в короткостроковій перспективі є усунення проявів неплатоспроможності в разі втрати конкурентних переваг; у середньостроковій – усунення причин, що генерують неплатоспроможність та адаптацію до умов діяльності в конкурентному середовищі; у довгостроковій – забезпечення фінансової стійкості підприємства до впливу зовнішніх факторів конкурентного середовища.

У такому аспекті перспективою подальших наукових досліджень є вдосконалення наявної методичної бази оцінювання результативності грошових потоків підприємств, результати яких необхідні для реалізації ефективного менеджменту.

Бібліографічний список:

1. Надточій С.І. Коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства в аспекті управління ними. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 7. С. 8–12.
2. Біндасова Ю.О. Теоретичні аспекти формування системи управління грошовими потоками підприємства. *Научно-технічний збірник*. 2014. № 77. С. 388–394.
3. Ковшова С.О. Необхідність оптимізації руху грошових потоків підприємства в сучасних умовах господарювання. *Управління розвитком*. 2013. № 20. С. 135–136.

References:

1. Nadtochii S.I. (2006). Koefitsientnyi analiz hroshovykh potokiv pidpriemstva v aspekti upravlinnia nymy [Coefficient analysis of cash flows of the enterprise in the aspect of management of them]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 7, pp. 8–12.
2. Bindasova Yu.O. (2014). Teoretychni aspekty formuvannia systemy upravlinnia hroshovymy potokamy pidpriemstva [Theoretical aspects of the formation of the cash flow management system of the enterprise]. *Nauchno-tekhnycheskyi zbornyk*, vol. 77, pp. 388–394.
3. Kovshova S.O. (2013). Neobkhdnist optymizatsii rukhu hroshovykh potokiv pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Need to optimize cash flows of the enterprise in modern economic conditions]. *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 20, pp. 135–136.